

ТРАГОВИ ЛИКОВНОГ СТВАРАЛАШТВА РУСА ЕМИГРАНАТА У ЈАГОДИНИ¹

Апстракт: У чланку су дати основни подаци о деловању руских емиграната В. Иванова, Е. Тимонова и А. Лазарева на пољу ликовне уметности и педагогије у међуратној Јагодини. Први пут су публикована новооткривена дела В. Иванова и Е. Тимонова, као и оригинална документа С. Смирнова и Н. Краснова из Завичајног музеја у Јагодини.

Талас емиграната избеглих пред револуционарним збивањима и грађанским ратом у Русији 1917-1921. године заплуснуо је готово сва већа места у ондашњем Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца.² Првих поратних година руски емигранти су у већем броју пристизали и у варош Јагодину, у којој би се задржали само краће време. Судаћи по савременом сведочењу једнога од њих, већина Руса који су у својој бежанији стигли до Јагодине, већ до 1920. године прешла је у друге градове.³ Према сећању старијих грађана Јагодине зна се да су Руси у варош пристизали у групама; најпре су долазили официри, а за њима припадници високе и више средње класе, а потом и интелектуалци. Међу емигрантима, међутим, није било племства, као ни чланова највиших буржоаских кругова.⁴ У редовима новопридошлих Руса, разуме се, било је и оних који су се на овај или онај начин бавили и ликовним стваралаштвом. Њиховом делу, које је, на жалост, сачувано тек у траговима, посвећени су редови који следе.

У релативно дугом периоду између два светска рата, у Јагодини, вароши богатих трговаца и многобројних занатлија, није било забележено деловање неке значајније уметничке личности, ако се изузме рад познатог портретисте Николе Милојевића (премда рођен 1865. године у Јагодини, сликарску каријеру изградио је у Београду)⁵ и ако се оставе по страни изведени пројекти архитекте Момира Коруповића.⁶ Због тога, у ликовном животу вароши издваја се посебно појава руског емигранта Викентија Иванова, ликовног педагога и сликара, практично јединог уметника који је у Јагодини живео и стварао у периоду између 1920. и 1941. године.

Најснажнији печат у животу вароши између два светска рата руски емигранти су без сумње остварили у просветно-педагошкој делатности, с обзиром да су у Јагодини, поред основне школе, постојале још Гимназија (Реалка) и Учитељска школа, коју је дуго предводио познати педагог Сретен Ацић.⁷ Руси су у Гимназији и другим градским школама остали присутни и после Другог светског рата.⁸ Великој групи Руса педагога припадао је и Викентије А. Иванов, који је све

¹ У свом основном делу овај је текст окончан априла 1997. године, у оквиру научно-истраживачког пројекта *Руски уметници у Србији*, који су 1993. године покренули Народни музеј у Београду и Музеј науке и технике САНУ у Београду.

² О томе в. Руска емиграција у српској култури XX века. Зборник радова I-II, Београд 1994.

³ Евгеније Тимонов, пређашњи наставник Јагодинске учитељске школе, Сећање на покојног Сретена Ахића из 1920. год, у Споменица Сретена М. Ацића, Јагодина 1939, стр. 134-135.

⁴ Сећања Мирославе Аћимовић-Танасијевић из Јагодине, кћерке познатог трговца Радована Аћимовића, која је међу руским емигрантима имала велики број пријатеља.

⁵ О сликарском делу Николе Милојевића, в. Н. Кусовац, Живот и дело сликара Николе Милојевића, Зборник Народног музеја VII (Београд 1973), стр. 73-86; М. Бојкић, Изложба легата академских сликара Николе Милојевића и Живана Вулића, Светозарево 1980; У. Рајчевић, Никола Милојевић 1865-1942, Београд 1999.

⁶ А. Кадијевић, Момир Коруповић, Београд 1996, стр. 55, 75, 87-88, 119, сл. 53, 75, 82, 98, 99.

⁷ Из архивских вести и школских извештаја јагодинске Гимназије сазнаје се да је 1924. г. као суплент под уговором математику предавао извесни Анатолије Шестопалов; затим, као учитељ вештина 1925. г. гимнастику је предавао Владимир Соколов; 1926. г. Василије Качурин, суплент и Владимир Долгов, учитељ предавали су француски језик, односно, математику; током 1928. и 1929. г. математику и физику предавао је суплент Борис Тизенгаузен, а нотну и хорско певање Евгеније Тимонов; латински језик је 1930. г. предавао суплент Глеб Јуницки, док је математику предавао суплент Сергије Уљанов; француски језик и историју предавала је 1936. г. суплент Нина Алфејева, а 1939. г. математику је предавао Ексакустодиан Доброцветов, в. Од јагодинске реалнице до Гимназије у Светозарево 1869-1969, Светозарево 1969, стр. 133, 134, 135, 137.

⁸ Тако је руски језик 1951. г. предавала наставник Анастасија Небојалов, а 1952. г. физику је предавала професор Олга Рудски, в. Од јагодинске реалнице до Гимназије у Светозарево 1869-1969, стр. 142.

време, од 1920. до 1941. године, радио као учитељ цртања у Гимназији у Јагодина. О њему има довољно података сачуваних у приступачној архивској грађи, мада се већи део његових сликарских радова није очувао. Иванов, заправо, и није био професионални сликар, већ високо војно лице у несталој армији царске Русије. Носио је титулу генерал-мајора и у Јагодина је важио за једног од највиђенијих представника руске емиграције. Према подацима из локалних црквених књига зна се да је Викентије А. Иванов, „*руски ђенерал*” и наставник цртања у јагодинској Гимназији, рођен 1. јануара 1872. године у месту Екаторинодору у Русији, да је био ожењен, те да је погинуо у Јагодина 20. септембра 1941. године.⁹

Пуну потврду о високом војном чину Викентија Иванова налазимо на једном недатираним допису који је Јагодински одсек Савеза руских официра у Краљевини СХС упутио познатом јагодинском свештенику Младену Вукићевићу, на коме се Иванов потписао као председник и генерал-мајор.¹⁰ Допис је због помена Краљевине СХС свакако морао настати најкасније 1928/9. године, дакле пре увођења диктатуре краља Александра И Карађорђевића и промене назива државе. Документ писан налив-пером и краснописом у целини гласи:¹¹

*Јагодински одсек
Савеза руских официра
у Краљевини С. Х. С.*

*Господину Младену
Вукићевићу
Свештенику
Јагодина*

*Управа Јагодинског Одсека Савеза
Руских официра у Краљевини С. Х. С.
има част саопштити Вама, да 30 мар
та о. г. на седници својих чланова од-
сека једногласно решено је умолити
Вас, као једног од најачих и најискре-
них пријатеља Русији, да прими-
те званије почетног члана нашег
одсека.*

*Са своје стране Управа констату-
је да њој је веома пријатно испу-
нити општу жељу руских офици-
ра, несрећем својој отахбини при-
нуђених живети у Јагодина.*

*Управа увек је ценила Вас као
представника братског словенског на-
рода и као човека целом својом ду-
шом расположеног према Русији и
русима-избеглицама, човека, кој дели
са нама наши радости и муке.*

*Председник
Генерал-мајор Викентије Иванов
Члан
Пуковник Владимир Авенаринцев
Секретар подпоручник С... (нечитко!)*

Текст овог дописа занимљив је како по томе што веома јасно говори о присном односу који су руски емигранти у целини успостављали са својим новим суграђанима у Србији, тако и

⁹ Историјски архив Јагодина, Књига умрлих за 1941. годину, 48/43.

¹⁰ Документ се налазио у поседу г-дина Мирка Вукићевића из Београда, сина поп Младена Вукићевића. Копију документа љубазно ми је уступио колега Нинослав Станојловић, историчар из Јагодина, на чему му и овом приликом срдачно захваљујем.

¹¹ У препису су у потпуности сачувани оригинална структура дописа, као и особене језичке, тј. правописне и граматичке одлике рукописа.

због језичке и правописне стране, сведочећи о степену савладаности српског језика код руских официра, због чега би се можда могао датирати у средину двадесетих година века.¹²

О службовању Викентија Иванова у јагодинској Гимназији постоји неколико сачуваних докумената који се данас налазе у Архиву Југославије у Београду, али података о њему има и у редовним гимназијским извештајима, који су штампани годишње у виду државних шематизама. Један од најранијих докумената у коме се он спомиње јесте *Списак наставника јагодинске гимназије за школску 1921/22. годину*, који је Министарству просвете у Београду достављен 19. јуна 1922. године.¹³ Ту је на 16. месту наведен Викентије Иванов (официр, ожењен), као стални хонорарни наставник. Од 15. октобра 1923. године датира још један занимљив документ, насловљен *Списак наставника Руса у Јагодинској гимназији*, који је такође био упућен Министарству просвете, а у коме је Иванов као стални хонорарни наставник наведен на трећем месту, иза својих колега Анатолија Шестопалова и Алфреда Рехака.¹⁴ Из овог документа сазнаје се да је Иванов од школске спреме имао двогодишњу Реалку, затим, Императорску академију уметности (!), те „*Нег. академију*” (?), иза чега се вероватно крије нека руска војна школа.¹⁵ У документу стоји још и то да Иванов цртање предаје са успехом већ две године, да је стар 51 годину, да (српски) језик још није савладао, те да испит (вероватно државни) није полагао, нити да је своје оригиналне исправе поднео.¹⁶

У архивској грађи сачуван је и *Списак наставника Гимназије на крају школске 1926/27. године*; ту се, опет на 16. месту, налази име Викентија Иванова, где је означен као контрактуални привремени учитељ вештина, који на предмету цртање ради шест година и пет месеци. Има укупно осамнаест часова недељно (по два часа на девет одељења) са годишњим примањем од 18.000 динара. Из документа се сазнаје да је Иванов и чувар школске “збирке цртања”.¹⁷

Министарству просвете је 6. јануара 1928. године из јагодинске Гимназије послат и *Извештај о запосленим контрактуалним службеницима*, у коме је поред Василија Качурина, Владимира Долгова и Јосифа Серде на трећем месту наведен и Викентије Иванов. Означен је као контрактуални привремени учитељ, који сада осим цртања предаје још и гимнастику. У напомени *Извештаја* стоји и то да су „*сви ови наставници по народности Руси, и предају научне предмете и вештине.*”¹⁸ Председник Суда Јагодинске општине послао је 30. марта 1931. године Министру просвете *Молбу за постављење директора и наставника Гимназије*.¹⁹ На списку наставника Викентије Иванов је наведен на последњем месту, мада је погрешно потписан као „*Нокентије В. Иванов*”, хонорарни наставник са хонораром од 14 динара по једном часу.²⁰

Даљу каријеру Викентија Иванова као наставника Гимназије могуће је пратити преко годишњих гимназијских извештаја. У њима се запажа да је уговор Иванову на крају сваке школске године прекидан а потом изнова обнављан. Тако, у *Извештају за школску 1929/30. годину* стоји да му је уговор поново продужен, да има девет година службе, да на предмету цртање има 24 часа недељно и да је чувар збирке учила за цртање.²¹ Наредне школске године Иванов је у Гимназији добио само 16 часова недељно,²² али је у Вишој градској школи имао још четири хонорарна часа.²³ Према извештајима за школску 1935/36. и 1936/37. годину он поново има 23, односно 24 часа недељно.²⁴ Међутим, следеће школске године Иванаов је постављен за хонорарног наставника са свега 15 часова недељно, да би му 28. августа 1937. године уговор био сасвим отказан.²⁵ Разлог томе је,

¹² Веома су драгоцене сећања старих Јагодинаца о Русима емигрантима и готово сва сведоче о високој домаћој и општој култури која се могла одмах уочити код новопридошлих породица, што је било у директној несразмери са њиховим готово потпуним финансијским и материјалним сиромаштвом (сећања г-ђе Мирославе Аћимовић-Танасијевић, г-дина Милорада С. Милошевића и г-дина Живомира Цветковића).

¹³ Архив Југославије (= АЈ), Министарство просвете, Ф. 66; Завичајни музеј, Јагодина (= ЗМЈ), ЦКУ 1712/79.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

¹⁸ Исто.

¹⁹ Исто.

²⁰ Исто. Према подацима Књиге умрлих за 1941. годину, в. нап. 9, средње слово Викентија Иванова било је А, а не В, како стоји у Молби. Исто тако, име Иванова било је Викентије, а не Нокентије (Инокентије).

²¹ Извештај за школску 1929/30. г, Гимназија у Јагодини, стр. 4, 9.

²² Извештај за школску 1930/31. г, стр. 4-5, 9.

²³ Исто, стр. 30.

²⁴ Извештај за школску 1935/36. г, стр. 3, 8; Извештај за школску 1936/37. г, стр. 4, 8.

²⁵ Извештај за школску 1937/38. г, стр. 3, 4, 8.

вероватно, могао бити што су уместо њему, предмети цртање и писање у Гимназији у том тренутку поверени извесној Вукосави Станојевић, учитељу вештина, чије се име касније неће срести у гимназијским извештајима.²⁶ Ипак, већ 24. септембра 1938. године уговор је Иванову поново обновљен; тада је постављен за контрактуалног учитеља вештина са само 16 часова недељно.²⁷ Следеће године добио је 18 часова недељно, а из извештаја сазнаје се и то да је између 26. и 30. марта 1940. године боловао.²⁸ Школске 1940/41. године Иванов је у Гимназији држао 22 часа недељно.²⁹

Након немачке окупације Србије, Иванов је изгубио посао у Гимназији. Последња година службе у Гимназији била је, нажалост, и последња година живота Викентија Иванова. По сећању његових бивших ђака и познаника, Иванов се запослио у јагодинској Фабрици шешира “Рот”, где је већ 20. септембра 1941. године убијен. На основу сачуваног *документа* у Извештају Српске државне страже за Округ моравски сазнаје се да је Иванов страдао као истакнути антикомуниста у оновременим крвавим обрачунима.³⁰

Викентија Иванова бивши ученици памте као човека крупне грађе и лепог, достојанственог изгледа. О његовој породици зна се тек толико да је његова супруга, Оља Иванова, из свог првог брака имала једног сина. Иванов је остао у сећању старих Јагодинаца и по томе што је увек био одевен у униформу - стално је носио официрску шапку и чизме. Сачуване фотографије из фонда Музеја и појединих публикација то и поткрепљују, јер је на њима увек представљен у руској белој рубашки стегнутој у струку појасом, са два ордена на левој страни груди, у војничким чакширама и високим, тесним чизмама. Прва фотографија приказује *гимназијски колегијум из 1935. године*, на степеништу главног улаза у зграду Гимназије; на њој Иванов седи други с десна, руку спуштених у крило.³¹ На другој фотографији Иванов стоји у друштву колега и директора Гимназије, у просторији у којој је 1936. или 1937. године била уприличена *изложба ђачких цртежа*.³² На трећој, која приказује *гимназијски колегијум из 1937. године* под школским прозорима, Иванов седи трећи с десна, прекрштених руку на грудима.³³ Остало је упамћено да је Викентије Иванов као наставник и педагог био прилично строг, али да је умео и да се нашали са својим ученицима.³⁴ Ако је судити по сачуваним документима и сликарским нарукбинама које је добијао, могло би се рећи да је Иванов у Јагодини имао запаженог успеха и као сликар и као ликовни педагог. Тако, већ у *Извештају о стању и раду Јагодинске осморазредне гимназије за школску 1922/23. годину*, који је био упућен Министарству просвете, стоји да „*цртање успева врло добро*”, те да су најбољи II разреда у којима успех прелази оцену 4.³⁵ Осим тога, чињеница је да се Викентије Иванов трудио и око популаризације ликовне уметности, често организујући изложбе уметничких радова, о чему сведоче, поред споменуте фотографије, и новинске вести о ђачким изложбама.³⁶

*

Како је Викентије Иванов био практично једина особа која је у Јагодини за сликарски рад имала и сасвим одређену школску предспрему, не чуди што је више пута био ангажован као извођач јавних сликарских радова. Први познати и значајнији ангажман Иванов добија приликом подизања Спомен-костурнице изгинулим ратницима из Првог светског рата у дворишту Старе цркве Св. Арханђела Михаила у Јагодини. Споменик је подигнут 1927. године, заједничким настојањем јагодинског одбора Кола српских сестара и Месног одбора Црвеног крста, те прилозима грађанства. Пројекат спомен-костурнице израдио је чувени Момир Коруновић, док је Викентије Иванов добио задатак да на чеonoј, западној страни споменика, у полукружној ниши

²⁶ Од јагодинске реалнице до Гимназије у Светозареву, стр. 137.

²⁷ Извештај за школску 1938/39. г, стр. 4, 10.

²⁸ Извештај за школску 1939/40. г, стр. 3, 5, 10.

²⁹ Извештај за школску 1940/41. г, стр. 10.

³⁰ У документу стоји: 28. септембра око 8.30 часова одбегли комуниста Павловић Предраг, фабрички радник, родом из Цикота, среза левачког, убио је из револвера руског емигранта Иванова Викентија, надзорника Фабрике шешира у Јагодини. Убиство је извршено у канцеларији фабрике. Злочинац је побегао. Мотив убиства још није објашњен., в. Извештаји Команде Српске државне страже за Округ моравски 1941-1944, прир. мр Д. Јовановић и Д. Танић, изд. Историјски архив Јагодина, Јагодина 2001, стр. 38-39.

³¹ ЗМЈ, Фонд Друштвена историја. Просвета. Гимназија 1869-1944, Ф. XII, К 10, бр. 80.

³² ЗМЈ, Фонд Друштвена историја. Просвета. Гимназија 1869-1944, Ф. XII, К 10, бр. 82.

³³ Фотографија је објављена у Споменици Од јагодинске реалнице до Гимназије у Светозареву, стр. 81.

³⁴ Сећања г-ђе Мирославе Аћимовић-Танасијевић из Јагодине.

³⁵ АЈ, Ф, 66; ЗМЈ, ЦКУ, 1712/79.

³⁶ На пример, в. Моравски гласник, бр. 15, год. II, (Ћуприја 5. јул 1931), стр. 2.

наслика (наводно) фреско-техником икону Богородице с Христом дететом у наручју.³⁷ Нажалост, ово дело В. Иванова није сачувано; страдало је будући сасвим незаштићено како од временских неприлика, тако и од руку многих знаних и незнаних посетилаца јагодинске Старе цркве. Исто или слично иконографско решење Богородичине иконе на споменику понављано је у још пар наврата старањем локалних пароха, али о изгледу овог првог познатог јавног рада В. Иванова, колико је познато, не постоји сачувана фотографска забелешка.

Можда је висок квалитет овог заувек изгубљеног дела донео Иванову следећу велику нарухбину. Наиме, још 1924. године био је формиран Фонд за подизање Дома трговачког удружења, који је до 1930. године већ прикупио довољно средстава да започне градњу велелепног објекта. Пројекат је и овога пута био поверен Момиру Коруновићу. На згради Трговачког удружења, по општем уверењу најлепшој палати предратне Јагодине, Коруновић је до пуног израза довео свој специфични стилски синкретизам, са цитатима из српско-византијске архитектуре и тада још увек актуелне сецесије.³⁸ Грађевина је била довршена до краја 1931. године, а свечано освећење обављено је на Божић 1932. године. Викентију Иванову овога пута је пало у део да у свечаној дворани Дома изведе портрете двадесетосморице најугледнијих варошких трговаца, у облику медаљона пречника 0,50 м и да их угради у гипсане кружне рамове постављене у портрет дуж венца на западном зиду сале. До свечаног отварања Иванов је насликао само пет портрета, док се од израде осталих касније одустало. Према сећањима савременика Иванов је завршио *портрете трговачких првака Петра С. Таушановића, Милосава Ј. Николића, Јована Станојевића, Вука Протића и Петра Ј. Клефиша*.³⁹ Сви портрети, нажалост, уништени су непосредно по окончању Другог светског рата, када су у Дому смештена избегла лица. Нова власт, осим што је усменим путем наложила да портрети буду уништени, у жељи да уклони сва обележја старог режима, раних педесетих година у целости је изменила фасаду ове грађевине, угрозивши њене високе споменичке вредности.⁴⁰

Срећом, у фондовима Завичајног музеја у Јагодини сачуване су старе фотографије, снимљене пригодом Трговачке славе одржане у свечаној сали Дома трговачког удружења између 1932. и 1934. године (слика 1).⁴¹ На њима се види *део фриза са портретима* које је насликао Викентије Иванов. На основу овог посредног, али непотпуног сведочанства могло би се закључити да је Иванов портрете трговачких првака извео у традицији реалистичког сликарства, при чему је улога атељејског, вешто спроведеног осветљења одиграла битну конструктивну улогу. Сасвим је вероватно да је Иванов као ликовне предлошке у овом послу могао искористити већ постојеће фотографије својих модела, што је била честа пракса сликара. При погледу на први портрет слева, који приказује старијег мушкарца са краћом седом брадом, као и на други портрет, на коме се види лик зрелог мушкарца увијених бркова, стиче се утисак да је реч о сасвим успелим делима портретског сликарства, гледано са занатске стране. Међутим, доношење неких одређенијих закључака о овим несталим делима није могуће, јер сачуване фотографије не пружају довољно података на основу којих би се у овом случају могло судити о Иванову као уметнику.

Осим ових уништених радова, изведених по нарухбини, зна се за још неколико дела Викентија Иванова која су данас или загубљена или такође уништена. По сведочењу г. Живомира Цветковића из Јагодине Иванов је наводно поседовао и један *албум цртежа* са ведућама старе Јагодине, за који се у овом тренутку не може рећи где се налази и да ли још увек постоји. Исто тако, према казивању г. Милорада Милошевића из Јагодине, изгледа да је Иванов својевремено насликао и *портрет Љубе Марковића*, великог црквеног добротвора, по свој прилици по налогу јагодинског свештенства. Тај се портрет до 1945. године налазио у конаку Саборне цркве у Јагодини, када је скинут са зида и похрањен, како се веровало, „у црквени магацин”. Нажалост, тамо га више нема, нити је познато куда је и како могао нестати.

Трагајући за сачуваним сликарским радовима Викентија Иванова успели смо да откријемо до сада само три потписана дела, што је, дакако, тек мањи део знатно обимнијег опуса који до данас никада није био предмет посебних истраживања. Ипак, у овом тренутку само се на основу овог малог броја радова може говорити о занатским и уметничким дметима Викентија Иванова

³⁷ С. Ветњић, Спомен-костурница у порти Старе цркве у Јагодини, Светозарево октобар 1990.

³⁸ З. Маневић, Романтична архитектура. Коруновић - Митровић - Ђокић, Београд 1990, стр. 9-12; А. Кадјијевић, Момир Коруновић, Београд 1996, стр. 75.

³⁹ С. Ветњић, Трговачки дом у Јагодини, Светозарево јул 1990.

⁴⁰ О томе в. А. Кадјијевић, Једна заборављена девастација у Јагодини, Гласник Друштва конзерватора Србије 20 (Београд 1996), стр. 184-186.

⁴¹ ЗМЈ, Фонд Привредна историја. Трговина, Ф. XII, К 2, бр. 37.

као сликара. Од његових сачуваних радова најраније је настала, још 1922. године, *ведућа манастира Јошанице* код Јагодине. Слика се и данас чува у манастирском конаку (слика 2).⁴² Изведена је у техници уља на платну и већих је димензија (94 x 70 cm, са рамом 108 x 85 cm). Уметников потпис са годином сликања: **В. Иванов 922**, исписан црвеном бојом и ћириличним словима налази се у доњем десном углу слике. На платну је приказан комплекс грађевина манастира Јошанице, гледан са југоисточне стране, из правца клисуре кроз коју протиче истоимена речица. У првом плану насликане су две људске фигуре; једна, ближа посматрачу, са шеширом и штапом у руци, седи на већем камену и очигледно представља пастира; он је окренут ка другој фигури, такође пастиру са шеширом, који стоји крај речице и прихвата узде свог коња. Иза њих, у води, приказане су две краве, а дубље у позадини и збијено стадо оваца са фигуром још једног пастира. На левој страни слике простор заузимају пошумљени обронци брда, а под њима манастирски амбари и кошеви који више не постоје. У средишњем делу платна насликана је велика грађевина Старог конака и првобитни високи, троспратни звоник, кога такође данас више нема. Између њих помаља се силуета манастирског храма, мајушне двокуполне цркве белих фасада. На десној страни, сасвим у дубини слике, виде се и зграде Новог конака и манастирских штапа. Слика је нарочито занимљива као документ о стварном изгледу јошаничког манастира из двадесетих година 20. века, с обзиром да већина приказаних грађевина данас или више не постоји, или је пак у највећем преграђена.⁴³

Реч је о слици која је и у композиционом, али и у колористичком погледу веома успело дело. Иванов је, сликајући ведуту Јошанице, умео да одабере најпре пригодан угао посматрања који му је омогућио да на платну постигне пре свега јасну и уравнотежену композицију и да у исто време из једне тачке сагледа цео манастирски комплекс. Средиште композиције чине у бело окречени Стари конак и првобитни троспратни звоник, према којима се сустичу дијагонале пошумљеног брда над манастиром са леве стране, а са десне, кривудавог сеоског путељка, које даље нестају на хоризонту. Ивановљева сликарска спрема долази до пуног изражаја у начину на који влада бојом, бојеним односима, валерима и светло-тамним ефектима. Класично познавање сликарске технике било је пресудно у грађењу овакве слике са неколико планова, слике на којој је требало истанчаног осећаја за спровођење светлосних нијанси. Премда штафажне фигуре у првом и другом плану (пастири с кравима и овцама) дају слици неопходну живост, оне ипак показују и сасвим одређене цртачке слабости Иванова, због чега делују помало оптерећујуће. Са друге стране, рафинисане боје тла, траве и шумских крошњи, са безброј валера окера, зелене и сивих тонова, као и прецизно ухваћене нијансе манастирских зграда, чиниоци су који говоре о сликару који је савршено владао тонским односима. Целом сликом доминира сфумато који посебно пада у очи на партијама позадине, на широко датом небу које сугерише неко касно пролећно поподне, као и на изнијансираним брдима под густом младом шумом, којима је успешно створен привид просторне дубине. У целини, међутим, слика делује прилично хладно, па се може веровати да је макар довршавана у атељеу.

Једна друга слика Викентија Иванова коју смо открили, такође већег формата (120 x 60 cm, са оригиналним плетеним рамом 143 x 84 cm), рађена је такође техником уља на платну. Налазила се у поседу г. Ратомира Пенчића, пензионисаног наставника биологије из Јагодине (слика 3). Као и на претходној слици уметников потпис са годином сликања налази се у доњем десном углу платна: **В. Иванов 1929**. Слику, која се у породици по традицији називала *Сутон*, Иванов је насликао 1929. године за познате трговце Ристиће, који су били власници Фабрике балона у Багрдану. У посед г-дина Пенчића слика је доспела негде 1954/55. године, када је слику откупио од старих власника за 10 000 динара.⁴⁴ За разлику од неколико година старије јошаничке ведуте Иванов је, сва је прилика по примамљивој наруџбини богатих Ристића, насликао један класичан атељејски рад. Тема ове слике заправо је исконструисани романтични, пасторални пејзаж натопљен идиличном атмосфером. У првом плану налази се цветни пропланак с језерцетом, пред којим су стадо оваца, пас и погурени пастир, ослоњен на штап и одевен у дуги огртач. У другом плану, на левој страни платна, доминирају крошње високог и крупног дрвећа, док се у дубину слике простире долина коју са свих страна затварају шуме и брда. Дубоко у задњем плану из густе

⁴² Бившој игуманији манастира Јошанице Митродори (Миљковић) дугујем посебну захвалност јер је предусретљиво дала дозволу за фотографисање и публикавање ове слике.

⁴³ О манастиру Јошанице, в. Д. Дачић, Манастир Јошаница. Из прошлости старе Јагодине, Београд 1971; Б. Цветковић, Прилог најстаријој историји цркве у Јошаници, Зограф 24 (Београд 1994), стр. 69-78.

⁴⁴ Г-дину Р. Пенчићу дугујем захвалност на свим информацијама и јер је љубазно изашао у сусрет мојој молби да дело В. Иванова снимим и припремим за публикавање.

шуме израста беличаста силуета грађевине са торњем, можда црква или замак. По небу, које заузима готово половину целог платна, плове најразличитији облаци.

Ова допадљива слика Викентија Иванова изненађује својом складном композицијом на којој се до танчина инсистира. Односи маса су до те мере уравнотежени да се при самом погледу на слику стиче утисак свечаног мира и хармоније. За разлику од претходне слике, Иванов је у овом случају применио један више колористички приступ. На појединим детаљима тоналитет добија исувише јаку ноту, по чему ово платно подсећа на радове руских Передвижника. Дуге сенке и зажарене крошње дрвећа, те веома вешто дочарано небо, сугеришу један готово неухватљиви тренутак дана када сунце почиње да залази стварајући нестварну игру светлости и сенке. Иванов је, свакако на трагу академских традиција тзв. „улепшане стварности”, на овој слици показао до које је мере умео да влада бојом и валерима. Резултат је слика пуна снажних сликарских ефеката и емоција срачунатих на дочаравање стишаног амбијента прожетог лирским асоцијацијама. Посматрано у целини, упркос свој прорачунатости композиције и чињеници да је реч о теми с исконструисаним пејзжом, слика заправо открива одјеке искустава Викентија Иванова са плен-ер сликарством. Школска предспрема, удружена са изизовом нарухбине, навела је, међутим, Иванова да наслика један сладуњави пејзаж који се непосредно удвара владајућем укусу ондашњих богатих наручилаца, због чега се овим својим платном опасно приближио границама кича.

У власништву г-ђе Мирославе Аћимовић-Танасијевић из Јагодине чувао се и један мали акварел на тонираном папиру (31 x 22 cm) из 1929. године. За овај рад, који се у породици назива *Млада циганка*, такође се верује да представља рад Викентија Иванова (слика 4).⁴⁵ Уметников потпис са годином сликања исписан је белом бојом и латиничним словима у доњем десном углу слике: *А. Иванов 929*. Реч је о студији која готово да не превазилази ниво школских радова. На шумовитој падини, окружена зеленим биљем и разнобојним цвећем, насликана је у три четврти млада Циганка, која о десном рамену носи огроман крчаг, док се левом руком подбочила. Осмех на њеном лицу као да сугерише позирање пред уметником. На себи има белу кошуљу, тамно плаву сукњу извезену белим цветовима а на глави црвену циганску мараму која јој покрива, по раменима палу, црну таласасту косу. Иза ње се уздиже младо, тек процветало грање. У другом плану запажају се обриси стрме падине и силуета каквог шатора или пак кућног забата, који као да се издиже директно из тла. Небо, као и лице младе Циганке, остављени су без бојеног наноса који замењује тонирана позадина папира.

Поставље се питање да ли је заиста Викентије Иванов насликао овај мали акварел? Сумњу у његово ауторство подстиче на првом месту потпис. За разлику од претходних слика треба уочити да је овде потпис изведен латиницом. Посебну тешкоћу представља то што се у потпису на акварелу појављује иницијал А пред презименом Иванов, док је на другим сликама иницијал у оба случаја В. Истина средње слово Иванова било је А, али ипак није јасно зашто би се на слици потписао средњим словом и презименом.

Напокон, Иванов је највероватније био и аутор зидних слика које красе тзв. *капелу Андоновића* на Старом јагодинском гробљу. Капелу су као заједничку породичну гробницу подигли 1936. године Арса Андоновић и Ђела Стојковић, партнери у предузимачком и грађевинарском послу међуратне Јагодине. Мада за сада нема никаквих података о томе ко је осликао ову невелику грађевину, стил зидних слика и штура сећања времешних Јагодинаца указују на Викентија Иванова као њиховог извођача.

Озбиљност наруцбине потврђена је високим квалитетом ликовних предлогака, изванредним занатским мајсторством и примењеним иконографским програмом. У врху следе калоте, осликане плаво и украшене златним звездама да представља Небеса, насликано је Божије око, приказано сасвим натуралистички. На троугаоним површинама пандантифа насликани су јеванђелисти са својим симболима, св. Јован са орлом, св. Лука са волем, св. Марко са лавом и св. Матеја са анђелом. Оквири сва четири зида унутрашњег простора исликани су орнаментима, у алтернацији медаљона са крстовима и преплета. Изнад врата капеле, са унутрашње стране западног зида, насликана је велика стојећа фигура св. Николе, иза кога се на левој страни у даљини види црква на обали, а на десној страни, брод на мору. У линетама сва три прозорска отвора насликане су представе херувима. На јужном зиду налази се велика, добро очувана композиција Христовог Распећа, док је на супротном, северном зиду, представљена сцена Христовог Вазнесења, у великој мери оштећена утицајем атмосферилија. С обзиром да се још увек трага за

⁴⁵ Захвалност изражавам и г-ђама Мирослави и Симониди Танасијевић које су љубазно дале дозволу да и овај рад снимим и репродукујем.

директним доказима о ауторству ових зидних слика, оне морају бити предмет посебног истраживања.

*

У породици г-ђе Мирославе Аћимовић-Танасијевић чува се и једна иконица која представља *Св. Василија Великог* (слика 5). У породици се негује сећање да је њен аутор био такође један Рус емигрант, већ споменути Евгеније Тимонов, иначе кућни пријатељ. Као ни Викентије Иванов, ни Тимонов није био професионални сликар, већ аматер, а по образовању је био наставник музике и поморски официр. За разлику од Иванова, памти се да је увек носио елегантно грађанско одело. Из једног извештаја јагодинске Гимназије сазнаје се да је породица Евгенија Тимонова такође потицала из Екатеринодора у Русији.⁴⁶ Остао је упамћен међу Јагодинцима као човек који је управљао градским хором. Тимонов је, као и Иванов, био запослен у Учитељској школи и у Гимназији, у којима је предавао музику, нотну и хорско певање, а понекад и цртање. Из списка сталних наставника Учитељске школе дознајемо да је Тимонов као привремени предавач на предметима нотне певања, цртање и писање, почео да ради још 19. децембра 1921. године.⁴⁷ Из гимназијског *Извештаја за школску 1929/30. годину* сазнаје се да је те школске године на рад постављен 4. јануара 1930, са 9 часова недељно на предмету нотну и хорско певање, те да има 9,5 година службе.⁴⁸ Наредне године Тимонов добија на истом предмету 123 часова недељно.⁴⁹ Школске 1935/36. године Евгеније Тимонов предаје музику и цртање са примењеном уметношћу (!) са 18 часова недељно, а у школском извештају стоји да је и чувар „збирке за музику”.⁵⁰ Последњи пут се спомиње у *Извештају за школску 1936/37. годину*, када је имао 16 часова недељно.⁵¹ По сведочењу старих Јагодинаца Тимонов је са породицом напустио Србију после Недићевог декрета.

Икону Светог Василија Великог, славску икону породице Аћимовић, Тимонов је насликао 1940. године г-ђи Мирослави Аћимовић-Танасијевић као свадбени дар. Икона је потом освећена у шабачкој цркви, одакле је потицао супруг г-ђе М. Танасијевић. Реч је о икони рађеној уљаном техником на дрвеној плочи мањег формата, 30 x 20 цм. На њој је насликана допојасна фронтална представа св. Василија Великог, на тамно сивој позадини. Светитељ је одевен у архијерејски сакос окер боје, преко кога је пребачена трака белог омофора украшеног златним порубима и крстовима. У рукама св. Василије носи велико оковано јеванђеље црвене боје на коме је још и златни крст. Око главе светитељ има златни нимб. Дуга коса и брада насликане су смеђом бојом, док му је инкарнат изведен тамним окером. Са обе стране нимба светитељ је означен уобичајеном легендом: **Св. Василије Велики**. Према је реч о једном више аматерском раду, икона привлачи посебну пажњу јер црте лица св. Василија понављају лик руског цара Николаја Другог Романова.

*

Осим Викентија Иванова и Евгенија Тимонова, који су се ликовним стваралаштвом бавили практично само у свом слободном времену, у Јагодини је кратко време боравио још један њихов сународник, један од неколико варошких фотографа, Александар Лазарев – Рус.⁵² О њему се, нажалост, мало зна. У Јагодину је дошао, изгледа, током 1935. године са супругом Тамаром и сином, а те исте године је, након одласка фотографа Јована Петровића из вароши, изнајмио фотографски атеље од старог фотографа Милана Вучића.⁵³ Након повлачења Немаца из Јагодине крајем 1944. године, Александар Лазарев престаје да ради и њему се губи сваки траг.⁵⁴ Срећом, сачуван је његов фотографски аутопортрет. Реч је о снимку из 1938. године, на коме је Лазарев у друштву својих пријатеља на једном од излета у природу.⁵⁵

Лазарев је био веома плодан фотограф. Сачуван је огроман број његових фотографија које је снимао како у Јагодини, тако и по околним селима. Велики број снимака данас се чува у фондовима Завичајног музеја у Јагодини, али и међу грађанима. Током десетогодишњег бављења

⁴⁶ Извештај за школску 1929/30. г., стр. 43.

⁴⁷ Двадесетпетогодишњица Мушке учитељске школе Јагодинске, Јагодина, без год. изд., стр. 40.

⁴⁸ Извештај за школску 1929/30. г, стр. 4.

⁴⁹ Извештај за школску 1930/31. г, стр. 8.

⁵⁰ Извештај за школску 1935/36. г, стр. 8.

⁵¹ Извештај за школску 1936/37. г, стр. 10.

⁵² О делатности А. Лазарева, в. Љ. Здравковић, Фотографија у Јагодини 1870-1941, Јагодина 1993, стр. 32-33.

⁵³ Исто, стр. 32.

⁵⁴ Исто, стр. 33.

⁵⁵ Исто, стр. 32.

фотографијом у Јагодини, штампао је четири врсте својих печата. Најстарији је печат са крупним латиничним словима: **Фотограф Александер Лазарев Јагодина**. Потом је штампао печат са крупним ћириличним словима: **Фото „Рус А. Лазарев– Јагодина”**, и још један печат идентичног текста са малим писаним ћириличним словима. Од 1940. фгодине употребљавао је и печат са крупним словима: **Фото „Рус–Јагодина.”**⁵⁶

Лазарев је веома добро познавао фотографски занат. О томе најбоље сведоче његови снимци, висок квалитет сваке копије, оштрина објектива и складна композиција кадрирања. Знатан број сачуваних фотографија има, дакако, чисто документарну вредност. Ипак, рад Александра Лазарева као фотографа у Јагодини био је јако значајан, јер је својим апаратом забележио огроман број најразноврснијих збивања у Јагодини и околини. Снимао је догађаје везане за рад соколских друштава, многобројне приредбе из живота школа и предшколске деце, клупске представе, игранке, маскенбале, болничке и санитетске течајеве, а штампао је и разгледницу са репродукцијом прочеља јагодинског Соколског дома (данас зграда Завичајног музеја).⁵⁷ Велику пажњу посветио је селима у Левчу и Поморављу у којима га памте као „плавог човека на мотору.” Фотографисао је одељења сеоских школа, сеоске курсеве из пчеларења, конзервирања воћа, калемљења, домаћинства, затим, сеоска весеља, црквене обреде и свечаности, народне скупове, светковине и обичаје, као и сеоске цркве.⁵⁸ На тај начин Лазарев је постао прецизни хроничар готово свих важнијих догађаја у ондашњем Поморављу и Левчу. Понекад је успевао да се уздигне и до висина праве уметничке фотографије, како то показује, на пример, његов снимак из 1937. године, назван *Пиварска кочија*.⁵⁹

---

⁵⁶ Исто, стр. 32.

⁵⁷ Исто.

⁵⁸ Исто.

⁵⁹ Исто, стр. 33.

APPENDIX

У Завичајном музеју у Јагодини, у фондovima Збирке рукописа при Уметничком одељењу, чувају се и оригинална документа која су припадала водећим личностима међуратног уметничког живота у Србији, руским архитектама Николи Краснову и Сергеју Смирнову, ангажованим својевремено и на украшавању цркве на Опленцу.⁶⁰ Реч је о два јако вредна музејска експоната. Први је оригинал непубликованог рукописа *Краљева црква на Дедињу* Сергеја Смирнова,⁶¹ писан за потребе украшавања дворске цркве краља Александра Првог Карађорђевића.⁶² Други је оригинални нацрт за *ктиторски натпис*⁶³ исте цркве Николаја Краснова.⁶⁴ Ови су експонати доспели у посед Музеја током шездесетих година двадесетог века, када је велики број дупликата стручне периодике пренет у јагодински Музеј из Народног музеја у Београду.

Рукопис о цркви на Дедињу Сергеја Смирнова сачуван је практично у само два примерка (један се чува у Архиву Југославије). Реч је о тонираним картоном укориченој свесци формата 210 x 345 мм, са дактилографисаним ћириличним текстом. Ивице свеске сада су веома искрзане. Писаћом машином куцано је само на ректо страницама које су уоквирене широким црним рамом. Ознаке за фолијацију иду од 1 до 34, с тим што недостају листови од броја 27 до броја 31. Садржај расправе С. Смирнова је следећи:

1. део Архитектура	1-3
2. Дворез	4-7
3. Иконе	8-9
4. А. Фреске	10-19
4. Б. Фреске из живота апостола Андреја	20-26
истргнути листови	27-31
Библиографија и извори	32
Опис слика	33-34

Мада је без потписа, примерак рукописа је без сумње био у личној својини С. Смирнова, јер је аутор у самом тексту црвеном оловком вршио коректуру, док је на насловној страни, тј. предњој корици, помоћу лењира и у две боје исписао наслов рукописа словима која су инспирисана српском средњовековном азбуком.

Нацрт за ктиторски натпис за цркву Св. Андреје на Дедињу знатно је боље очуван. Изведен је графитном оловком на дугачком дводелном паус папиру формата 250 x 30 цм. Натпис је изведен својеврсном мешавином српскословенског и црквенословенског језика а по формули која је коришћена у ктиторским натписима у српским средњовековним храмовима, са инвокацијом крста и Свете Тројице, те са датумом израчунатим од створења света. Поједина слова су шрафирана, понека преправљана, док је цео нацрт уоквирен траком која је шрафирана црвеном бојом. Натпис са разрешеним скраћеницама гласи:

⁶⁰ О њиховом раду у Србији, в. М. Јовановић, Опленец. Храм светог Ђорђа и маузолеј Карађорђевића, Топола 1989, стр. 89, 229; Исти, Руски печат. Краснов и Смирнов: градитељи предратног Београда, Свет 227 (Београд 26. XII 1990), стр. 48; Исти, Краљ Александар и руски уметници, у Зборнику радова Руска емиграција у српској култури XX века, И том, стр. 93-97.

⁶¹ ЗМЈ Р-14, ЦКУ 3807/93.

⁶² Рукопис у струци познат под називом: С. Смирнов, Краљева црква на Дедињу. Архитектонско-археолошка расправа, Београд 1935, в. Б. Трпковић, Стари двор на Дедињу, Свеске ДИУС 16 (Београд 1985), стр. 101, нап. 3.

⁶³ ЗМЈ Р-15, ЦКУ 3807/93.

⁶⁴ О Н. Краснову, в. Ж. Шкаламера, Архитекта Никола Краснов (Москва 1864-Београд 1939), Свеске ДИУС 14 (Београд 1983), стр. 109-129.

& IZVOLENIEMY B(O)GA OCA VSEDER%ITELÄ I POSPEWENIEMY SINA EDINORODNAGO I SYVRYWENIEMY VSEPRHSVETAGO DOUXA SYZDAVY SE I POPI SA SE SYJ S(VH)TI I B(O)%EST(A)VYNI XRAMY VY IME S(VH)TAGO I SLAVNAGO VRYXOVNAGO AP(OSTO)LA X(RISTO)VA PRYVOZVANAGO ANDREA TRÆDOM I PODVIGOMY XR(I)STOLÜBIVAGO I BLAGOVHRNAGO KRALÄ ALEKSANDRA J LHTO Z.Æ.M.V. A OSVÄTI SE LHTA TOGO %E DEKEMBRIA GJ D(A)NY÷

У преводу на савремени српски језик и у савременој транскрипцији натпис гласи: + *Извољењем Бога Оца Сведржитеља и постпешњем Сина Јединородног и савршењем Свепресветог Духа сазидан је и живописан овај свети и божанствени храм у име светог и славног врховног апостола Христовог Првозваног Андреја трудом и подвигом христољубивог и благоверног краља Александра Првог године 7442 (= 1934), а освећен је исте године децембра тринаести дан.*

На паусу, под ктиторским натписом, налази се и потпис Н. Краснова који сведочи о оригиналности нацрта. Плавим мастилом исписане су следеће речи писаним ћириличним словима: **за надпис изнад врата у цркви**, а мало даље: **Никола Краснов архитект 1934-Х-27 Београд.**

Истраживању уметничког доприноса руских емиграната српској међуратној култури тек треба посветити пуну пажњу. При томе, теренска истраживања ће бити од највећег значаја, јер је потребно сачинити базу основних података. Тако, на пример, до сада још увек није предузето озбиљније изучавање црквеног сликарства у Поморављу, Темнићу и Левчу, које се у великом делу може везати за рад руских емиграната. Мада неке целине нису потписане (сликарство у храму манастира Св. Роман код Ђуниса или у цркви манастира Липовац код Алексинца),⁶⁵ живопис Николе Мајендорфа у цркви Св. Константина и Јелене у Опарићу, и по својим уметничким квалитетима и по општој иконографској замисли, указује на потребу свеобухватног изучавања уметничког стваралаштва Руса емиграната у Србији.

РЕЗИМЕ

У великој групи руских избеглица које су живеле у Јагодини измеу 1920. и 1941. г. издвајају се посебно Викентије Иванов, Евгеније Тимонов и Александар Лазарев, који су за собом оставили јасне трагове у ликовном стваралаштву. Прва двојица су били и ликовни педагози у јагодинској Гимназији и Учитељској школи. Трећи се успешно бавио фотографијом. В. Иванов је у периоду између два светска рата био практично једина личност која се бавила сликарством у Јагодини (завршио је Императорску академију уметности). Зато је и добијао велике наруџбине за јавне сликарске послове. Већина се није сачувала, најалост, као што су *Богородичина икона* у ниши на Спомен-костурници у Старој цркви или *портрети* у медаљонима трговачких првака у свечаној сали Дома трговачког удружења. Пронађена су за сада свега три потписана дела, две слике рађене техником уља на платну (*Манастир Јошаница*, *Сутон*) и један мали акварел (*Млада циганка*). Постоји могућност да је Иванов био и аутор *зидних слика у гробној капели породица Андоновић и Стојковић* на Старом гробљу, које тек треба да буду предмет истраживања. Сачувани радови показују да је Иванов био занатски добро припремљен сликар. Од Е. Тимонова, који је био аматер у правом смислу речи, сачувана је само једна мала икона (*Св. Василије Велики*). А. Лазарев је као фотограф оставио огроман број снимака, од којих већина има документарну вредност. У збирци Музеја у Јагодини чувају се и оригинали докумената са украшавања дворске цркве на Дедињу, Сергеја Смирнова и Николе Краснова, водећих руских архитеката који су живели у међуратној Србији.

⁶⁵ Зидне слике у Липовцу радио је Иван Рик, в. Б. Цветковић, Манастир Липовац. Прилог проучавању, Лесковачки зборник XXXIX (Лесковац 1999), стр. 80, 82; Исти, Иконографски програм зидног сликарства у манастиру Липовцу, Научни скуп „Шест векова манастира Светог Стевана у Липовцу,“ Алексинац - Липовац 4-5. новембар 1999. Зборник радова, Алексинац 2002 (у штампи).

ИЛУСТРАЦИЈЕ

- Слика 1   В. Иванов, Портрети у Дому трговачког удружења, 1932-35 (уништено)
- Слика 2   В. Иванов, Манастир Јошаница, 1922, уље на платну (ман. Јошаница)
- Слика 3   В. Иванов, Сутон, 1929, уље на платну (приватно власништво)
- Слика 4   В. Иванов, Млада циганка, 1929, акварел (приватно власништво)
- Слика 5   Е. Тимонов, Св. Василије Велики, 1940, уље на дрвету (приватно власништво)